

Teorie neziskového sektoru/neziskové organizace

FSS MU 26/09/17

Teorie neziskového sektoru

- Proč existuje neziskový sektor? (funkce?)
 - Proč a kdy se (ne)rozvíjí?
 - Jak funguje v odlišných podmínkách?
- Různé odpovědi – „teorie“
- Typologie:
 - Jednofaktorové teorie
 - Vícefaktorové teorie

Teorie vzniku & rozvoje NNO

- **Jednofaktorové**

- Selhávání trhu a vlády (státu) – **teorie heterogenity**
- Asymetrická informace – **teorie selhávání smluvních vztahů**
- Rozvíjející se a komplexní stát – **teorie státu blahobytu**
- Selhávání neziskových organizací – **teorie vzájemné závislosti**
- Role transakčních nákladů - **teorie strany nabídky**
-

- **Vícefaktorové**

- Teorie společenských zdrojů/počátků (social origins theory)
- Atd.

Ad Teorie vládních a tržních selhání (teorie heterogenity) - B. Weisbrod

- Selhávání trhu (**problém:** černý pasažér)
 - Makroekonomické (nezaměst, inflace, atd.)
 - Mikroekonomické (monopol, externality, veř.stat., nedok.konkur.)
 - Mimoekonomické (soc.spravedl., rovnost, solidarita)
- Selhání vlády (**problém:** heterogenní poptávka)
 - Preference voliče mediána, většina vítězí
- A výsledek: prostor pro neziskové organizace

Ad Teorie selhávání smluvních vztahů

(informační asymetrie) - H. Hansmann

Frič uvádí pět případů informační asymetrie. Typické příklady této situace nastávají, pokud:

1. Plátce není tou samou osobou jako spotřebitel,
2. Poskytovaná služba je příliš komplexní,
3. Ti, kteří mají ze služby užitek nejsou známí, nebo jsou těžko dosažitelní
4. Spotřebitelé nejsou schopni poskytnout adekvátní zpětnou vazbu na poskytované služby (pacienti psychiatrické léčebny)
5. Platby nelze jednoznačně přiřadit ke konkrétní službě

Viz. FRIČ P., GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University.*, s.77

Ad Teorie selhávání smluvních vztahů

(informační asymetrie)

- Spotřebitel nemá dostatek informací k dokonalému rozhodnutí
 - Není schopen si je opatřit a obává se „podvodu“
 - Hledá proto důvěryhodnějšího poskytovatele
 - Úlohu plní často NO

Ad Teorie selhávání smluvních vztahů

Charakteristiky NO, kterými mohou zmírnit smluvní selhání:

1. Nerozdělování zisku **zmenšuje užitek z poskytování menší kvality** nebo kvantity služeb nebo zboží, než byla slíbená (zaplacená)
2. Neziskový charakter (nepřerozdělování zisku) ovlivňuje zakládání a řízení NO více než jiný typ organizace; motivuje ke snaze o **naplnění své role namísto maximalizace vlastního prospěchu** na úkor svého poslání
3. NO jsou často **řízeny ze strany poptávky**. Členové, manažeři a donátoři bývají lidé, kteří dané služby poptávají a mají tedy zájem na tom, aby byly poskytovány levněji nebo ve větším množství
4. **Imunita NO vůči převzetí** firmy v důsledku změny vlastníka (např. akcionář vlastníčí většinový podíl akcií). Převod organizace se většinou vybírá podle důvěryhodnosti nástupce.
5. Existence jistých „důvěryhodných“ NO má **vedlejší pozitivní efekt na chování konkurentů**. Méně informovaní klienti budou raději vyhledávat NO, informovaní klienti budou přítomni na trhu ziskových firem. Protože se tyto klienty nevyplatí podvádět (mají povědomí o kvalitě a ceně služeb poskytovaných NO), firmy se budou chovat čestně. V tomto smyslu má chování NO vedlejší příznivé efekty na chování tržních subjektů.

Viz. POWELL W.W., STEINBERG R.: *The Nonprofit Sector, a Research Handbook.*, s. 124-125

Ad Teorie státu blahobytu

- Podle teorie státu blahobytu byly NO zdrojem řešení sociálních problémů v **tradičních společnostech**. Reagovaly na škálu potřeb, které v minulosti stát neobstarával. Vlivem zdokonalování tržních vztahů a posilování státní zodpovědnosti je dnes NO přiřazena pouze **periferní role**.
- S příchodem komplexní hospodářské a sociální politiky se stávají přežitkem, patří spíš do historie. Stát přirozeně expandoval do sociální oblasti a v reakci na měnící se potřeby se sám ujal řešení mnohých problémů. Působení NO **postupně ztrácí na významu**, spočívá v doplnění tržního sektoru a relativně dobře fungujícího státu.
- V současném světě je existence NO zdůvodněna **nedostatečnou funkcí státu**, resp. selháním státu v konkrétních případech.

Ad Teorie státu blahobytu

- Stát je (nej)lepším poskytovatelem služeb
- NO problémy rychleji nacházejí
- Stát poté přebírá poskytování služeb
- V nekonečném horizontu NO zanikají a nahrazuje je stát

Ad Teorie vzájemné závislosti (Salamon & Anheier)

- Předpoklady:
 - Selhává trh
 - Selhává stát
 - Selhávají neziskové organizace
- NO dokáží v mnoha případech reagovat na lidské potřeby pružněji než stát. Ten pak může využít výsledků práce NO
- NO často získávají veřejnou podporu nebo zájem veřejnosti o určité problémy. To může být pro státní instituce užitečné
- *Stát a neziskové organizace mohou vzájemně kompenzovat své slabé stránky a jsou proto „ideálními“ poskytovateli veřejných služeb.*

Selhávání NO

Filantropická nedostatečnost

- Problémem při vytváření zdrojů pro aktivity NO je nedostatek lidských i materiálních zdrojů (hlavně v období ekonomické recese).
- NO se rovněž musejí vypořádat s problémem černého pasažéra. Donátoři čelí riziku, že jejich příspěvek sníží příspěvky jiných osob. Mnozí lidé profitují z kolektivních statků poskytovaných NO bez ohledu na to, zda přispěli.
- Navíc berou donátoři v úvahu spíše vlastní užitek z darování než užítky ostatních, které jim z příspěvku poplynou.

Steinberg se domnívá, že nejde o zásadní překážky pro NO. Podle něj mají NO potenciál a prostředky na to, aby zmíněné problémy překonaly. Přesto, jak uvádí Frič, musejí NO na některé své aktivity rezignovat.

- Viz. POWELL W.W., STEINBERG, R.: *The Nonprofit Sector, a Research Handbook.*, s. 125
- Viz. FRIČ P., GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University* s.78

Selhávání NO

Filantropický amatérismus

- Na nedostatek odborně fundovaných lidských zdrojů poukazují i samotné NO.
- Odbornost v jedné oblasti neznamena odbornost v oblasti jiné.
- NO někdy poskytují amatérské služby realizované dobrovolníky, postrádají odbornou přípravu a profesionální modely poskytování služeb.
- Viz FRÍČ P., GOULLI, R. Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University, s.78

Selhávání NO

Filantropický paternalismus

- Vzniká v situaci, kdy jednání NO reflektuje vlastní preference před potřebami klientů.
 - Pramení z pocitu lepší informovanosti a uvědomělosti o potřebách druhých, než mají oni sami. Toto chování ale nepodporuje samostatnost, ani sebedůvěru osob, na které je činnost NO zaměřena.
- Důsledkem je, že NO míjí své poslání. Přesto, že bývá tento druh chování připisován spíše veřejným institucím, mohou se ho dopouštět i NO.
- Viz. FRIČ P., GOULLI, R. Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University, s.78

Selhávání NO

Filantropický partikularismus.

- Ani NO nejsou schopny pokrýt potřeby v dostatečné kvalitě i kvantitě.
- Problém, který působí na neefektivitu NO je přílišné soustředění se na dílčí problémy, přičemž vzniká duplicitní jednání na straně jedné a na straně druhé určité oblasti unikají zájmu.
- Filantropický partikularismus je někdy chápán jako přirozené vyústění boje proti filantropické nedostatečnosti.
- Viz. FRIČ P., GOULLI, R. Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University, s.78
- Viz. POWELL W.W., STEINBERG R. The Nonprofit Sector, a Research Handbook., s. 125

Selhávání NO

- To vše předurčuje stát a NO ke **vzájemné spolupráci**.
- Jako ekonomické subjekty mají oba sektory, NS i stát, své limity. Nedá se jednostranně tvrdit, že NO napravují vládní selhání, naopak, i stát vystupuje v roli korektora. Jejich vzájemný vztah je tedy třeba chápat jako kooperativní a současně konkurenční.

Ad Teorie společenských zdrojů

Úroveň vládních sociálních výdajů	Rozsah neziskového sektoru	
	malý	velký
nízká	Statist	Liberální
vysoká	Sociálně-demokratický	Korporativistický

Čtyři typy „neziskových režimů“

Pramen: Salamon, L.M., Anheier, H.K.: *Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit sector Cross-Nationally*. *Voluntas*, vol. 9, No. 3, 1998

Ad Teorie společenských zdrojů

- Liberální model
Je charakteristický tím, že společnost preferuje, aby se problematika sociálních služeb řešila na úrovni **soukromé iniciativy** nebo **dobrovolnictví**. Naopak přetrvává názorový nesouhlas s expandováním státu do této oblasti.
- Tento stav je typický pro společnost se **silnou střední třídou**, kde má opozice z nejvyšší nebo naopak nejnižší třídy výrazně slabší moc.
- USA, GB

Ad Teorie společenských zdrojů

- Sociálně demokratický model
Pro působení NO v oblasti sociálních služeb ponechává jen malý prostor, neboť upřednostňuje **státem zabezpečené služby**.
- Pravděpodobně se bude vyskytovat ve společnosti s vysokým nebo rozhodujícím zastoupení třetí třídy. Zároveň platí, že jejich zájmy budou efektivně prosazovány v oblasti státní politiky.
 - Vyplývající role NO je tedy marginální, spočívá ve vytváření platformy pro vyjadřování názorů a reprezentaci politických, sociálních a kulturních zájmů.
- Švédsko, Itálie

Ad Teorie společenských zdrojů

- Korporativistický model.
V uspořádání, které má podobu korporativistického modelu existuje poměrně rozsáhlý NS, kde má stát zároveň silné postavení.
NS je ze strany státu podporován, protože působí jako nárazník proti radikálním požadavkům společnosti. Z toho pohledu jde o spolupráci státního a neziskového sektoru
- Německo, Francie

Ad Teorie společenských zdrojů

- Etatistický model („statist“)
Charakteristická vlastnost tohoto konceptu je silný stát, který ovšem na rozdíl od sociálně demokratického uspořádání, není doprovázen silným vlivem třetí třídy. Stát slouží spíše zájmům sebe samého, popřípadě odráží zájmy ekonomických elit. Má značnou autonomii v rozhodování a v celé své působnosti.
 - NO představují pouze zastoupení marginálních zájmů. Adekvátně tomu jsou vytlačovány na periferii společenského dění.
- Japonsko ...

Další zdroje:

<https://law.yale.edu/system/files/documents/pdf/Faculty/Hansmanneconomictheories.pdf>

https://www.researchgate.net/publication/237007621_Revize_teorii_neziskoveho_sektoru

Pokud máte zájem. 😊